

BÁLINT TIBOR

Mert felöltözve is mezítelenek vagyunk

Rózsa tanár úr mostanában nyugtalanul aludt, édesanyjának két évtizednyi üldögélése a toloszékben figyelmessé tette minden rezzenés iránt, s ha bármilyen hangot hallott, már nyitva volt a szeme, már figyelt, már kész volt fölserkenni. Egyszer úgy tűnt neki, hogy valaki sóhajtott, hogy a tolókcosi rugójának folyamatos megereszkedése nyöszörgéshez hasonlít, és ez a föl-fölriadás *Mami* halála után sem szűnt meg, sőt magányosságába láthatatlan ereken szivárgott bele a félelem.

– Annyira megszoktam kettesben, hogy már csak félig érzem magam! – sóhajtott fel olykor az öregek sétatéri padján.

Ébrenalvóvá tette már az is, hogy elárvulása előtt följe költözött Porkoláb, az állambiztonsági őrmester: leverte a lakatot a kivándorolt szász család lakásáról, és behurcolkodott. Rózsa tudta, hogy ez jogsértés, hogy egyedül neki van jussa a házhoz, barátai azonban figyelmeztették, hogy ne pörlekedjék, ne ingerelje a betolakodót, mert ha berzenkedik, az őrmester meghurcoltatja, ő pedig annál féltékenyebb volt, semhogy tiltakozzék, noha egy idő után akkor is hallotta a csizmák döndülését a feje fölött, ha az új lakó nem volt odahaza.

Volt rá eset, amikor félelmei csigalépcsőjén már kora este ledöntötte a fáradság, kikapcsolta a további gyötördésből és belökte az öntudatlanság sötétjébe – de mi haszna volt ebből is? Órák múltán úgy ébredt, mintha elszivárgott volna belőle minden erő, sokáig üldögélt a heverő szélén, kábán, s még tanácstalanabban, mint azelőtt, és sápadtan dörzsölgette a karját, térdét, álmombeli kószálásainak a nyomait keresve önmagán. E napon is ez történt, s mikor a többszöri csengetésre föleszmélt, azt sem tudta, hogy nappal van-e vagy sötét éjszaka, még a lakása is idegennek tűnt számára, s úgy ment az ajtó felé, hogy összecserélt papucsai beleakadtak az előszoba szőnyegébe. Odakünn az őrmester felesége állt mosolyogva:

– A férjem arra kéri a tanár urat, hogy este jöjjön fel hozzánk, mert beszélni óhajt a tanár úrral...

Rózsa bólintott, egy pillanatig nagyon is természetesnek tartotta, hogy az őrmester meg akarja magyarázni alávaló cselekedetét, talán még bocsánatot is kér majd tőle, de amikor visszaindult díványfészkéhez, el-elfulladva köhögni kezdett, arca lángba borult, szeme könnyesen kimeredt. Most döbbsent rá, hogy valójában magához rendelte ez a csizmás kandúr, a magabiztos pöffeszkedők gőgjével üzent le az asszonytól, s ezt oly bántónak találta, hogy sérelmével nem is tudott egyedül maradni a négy fal között; meg kellett keresnie a barátait, hogy tanácsot kérjen tőlük. Néhányukat még alkotkor is ott találta a sétatéri padon, az ecetfa alatt.

– Már ott tartok, hogy az altató sem használ! – mondta síró hangon, miután leült. – Éjszaka is hallom, ahogy járkál fölöttem, ahogy tapos az agyamon... Már elpanaszoltam, miként dülta fel a padlást és hajította le legkedvesebb emléktárgyaimat, hogy aztán máglyát rakjon belőlük, most pedig azt üzeni, menjek fel hozzá este; én azonban fogom magam és elrejtőzöm...

Balló, a karmester e szavakra sétapálcájával idegesen belekavart a pad körüli homályba:

- A nagy félsznek a fele is sok, barátom!... Az a ház a tied, hadd érezze hát a betolakodó rosszul magát az elhódított területen! Az állatvilágban ez a sunyi félelem nemzedékeken át tart!...

Dengezics, a gyógyszerész fölnevetett:

- Elbújni a legnagyobb ostobaság! Épp ellenkezőleg, ülj ki az udvar közepére, és áztasd lavórban a lábad, aztán vágd le a körmeidet, hadd lássa az az ember, hogy nem félsz tőle!

Hankis, az irodalomtanár rábólintott:

- Igaza van Dergezicsnek: akit megvetünk, azelőtt soha ne restelljük magunkat!

Ballónak még volt közölnivalója:

- Ha elfog a félelem, képzeld azt, hogy valamennyien egy gőzfürdőben pároljuk magunkat, s mindenik férfi hitvány, kopasztott kakashoz hasonlít: hogyan félhetnének hát egymástól? És ne felejtse el, hogy mi felöltözve is mindig mezítelenek vagyunk!

Rózsa Kázmér azonban vigasztalanul ráta a fejét:

- Nyugodt víztől is irtózik a hajótörött, és az ember életében a félelem a leg-hatalmasabb úr; minden gonosz cselekedet viszont még félelmetesebbé válik, ha a kárt, amelyet okoz, nem lehet helyrehozni; az őrmester pedig nem „tűzbiztonságból” rá-molta ki a padlásomat és égette el még nagyszüleim leveleit is, hanem azért, hogy amolyan jöttmentté, szellemi sehonnaivá tegyen engem a házamban!

Mihelyt hazaért, végigfeküdt a heverőn, és tenyerét az arcára szorította; nem akart gondolni semmire, de hallotta, amint tovapattannak fölötte a percek, amint közeledik a beszélgetés ideje, s magában megint háborogni kezdett: kicsoda ez az alak, még ha az eget veri is a fejével, hogy magához rendelje őt?... Ha valamit közölni óhajt, kopogjon be hozzá, és mondja el, mit akar, annak rendje-módja szerint, ne fogadja ki-hallgatáson a szarházi!... Eszébe idézte az öregek tanácsait, gondolatban rábólintott arra, hogy aki fél, nemcsak a kincseit veszíti el, hanem a reményt is, de egyre inkább úgy érezte, ha elzárkózik a beszélgetés elől, ez kihívásnak számít...

A gyötrő tanácsstalanság végül felkeltette. Magára vette a trencskóját, s úgy topogott jó ideig a szoba közepén, a kalapját forgatva a kezében, amikor az utca felől motorzúgást, kiabálást hallott; az ablakhoz sietett, félrehúzta a függönyt, s akkor már látta, hogy katonák zongorát hoztak teherkocsin. Kettő leugrott, kettő fennmaradt és leengedte a lappantyút, kevéssel azután pedig két fiúcska szaladt elő a lépcsőház felől; egyik tíz, a másik tizenkét éves forma lehetett. Mögöttük az őrmesterné sietett, kezét aggódó sietséggel törölte a kötényébe, mintha neki is meg kellene fognia a zongorát, egyedül a férfi lépkedett nyugodtan, a szájában fityegő cigaretta füstjétől hunyorogva: khakiszínű pantallója fölé piros csíkos pizsamakabátot vett, s láthatóan spicces volt; mikor odaért a bábéskodó gyerekekhez, a nagyobbikat magához húzta, majd le-guggolva mellé, kezét a kezébe vette, s kissé kába rajongással nézett rá:

„Látod, Decebál?... Pásztorsípon nem akartál játszani, hegedűn pláne, egyik szemed mindig a vekkerórán volt!... De ha ezután is meglógsz a próbákról, kitekerem a nyakad!... Ugye szorgalmasan gyakorolsz majd?... Gyakorolj is, apjádé, mert neked vettem ezt a gyönyörű hangszert, és ha megnősz, kapsz egy szép fehér Dáciát is...”

A kölyök kihúzta a kezét az apja kezéből, és az elkényeztetett gyerekek buta göggyével mondta:

„Nem Dáciát akarok, hanem Alfa Romeót!”

A mély csillogású, hatalmas zongorát a katonák vállukra vett hevederekkel cipelték be, imbolygó, meg-megroggyanó léptekkel, miközben a család kétoldalt vonulva követte őket, s az asszony is, a férfi is kinyújtotta a kezét a gyönyörű szerzemény felé, hogy oltalmazza, ha el találna billenni. Mikor Rózsának már úgy tűnt, hogy túl vannak a nehezen, az udvar mélyéről ismét kínlódás, erőlködés hangjai hallatszottak, majd az őrmester káromkodott egy nagyot.

„Emeljük magasabbra!”

„Emelhetjük a jóistenig is!”

„Fordítsuk bütüjére!”

„Bütüjére, bütüjére! Nem látod, hogy a lábai miatt lehetetlen?! Ezt csak daruval emeljük ki innen!”

„Mi van, fiúk, a gatyátokba ment a putyera? Még nem láttam ilyen balfasz népséget!”

Az üvöltözésre Rózsa tanár úr ijedten összerendezte, hogy végigkarcolják a falat, elgörbítik a fémkorlátot, letördelik a lépcsők szélét, s a ház megsínyli a katonák ügyetlenkedését. Egy kis szőke szakaszvezető, aki felülről irányította a társait, most intett, hogy engedjék vissza a zongorát, hátha meglelik a fogását, mielőtt összetörnék, az őrmester pedig dühösen toporgott a lépcsőfordulóban, mert ezúttal nem tudta, mit parancsoljon a legényeknek. Végül felkiáltott:

„Állj, a hétszentségit a zongorájának, mert ripityára teszem!...Ezt már csak egy huszárvágással szabadíthatjuk ki innen!”

Indulatosan fölszuszogott a lépcsőn, de odabent a kezébe kerülhetett a pálinkásüveg, hiszen későn tért vissza, aztán imbolyogva odanyújtotta a kézifűrészt a legalul álló katonának:

„Nyess le egy darabot a fedeléből, Matei, remélem, attul még épp oly szépen szól majd a hangja a gyönyörűségnek!”

Mikor Rózsa meghallotta a fűrészelést, azt hitte, a lépcsőház ajtaját szabdalták szét, és nemsokára már ott állt a buzgólkodók mögött; de amikor látta, mi történik, még inkább elképedt és fölháborodott, mintha az ő tulajdonában tettek volna kárt.

– Tegye le azonnal azt a fűrészt, kérem! – szólt rá a katonára, és tiltakozón előrelépett. – Más megoldás nem jutott eszükbe?!... Hiszen ez barbárság!...

Elsápadt, és egész testében remegett. Matei abbahagyta a fűrészelést, a többiek várakozón fölegyenesedtek, az őrmester pedig, akit Rózsa eddig nem láthatott, most vigyorogva áthajolt a korláton:

„Csigavér, szomszéd! – intett. – Ne srófolja fel magát!... A sebészeti beavatkozást ugyanis én rendeltem el!...”

A tanár megszegeyenülve elhallgatott, lesunyta a fejét, visszatámolygott a szobájába, és megint végigvetette magát a heverőn; elveszítettnek érezte magát:

„Csapdába estem, a saját ostobaságom csapdjába! – gondolta kétségbeesetten. – Sosem felejtí el az őrmester, hogy barbárnak neveztem a közlegények előtt!...”

A legkínosabb az volt számára, hogy elmaradt a *beszélgetés*, Porkoláb pityókosan meg is feledkezhetett róla, de Rózsa tanár úr azt gyanította, hogy a sérelem után boszszúból meghosszabbította az ő szenvedő várakozását. Mikor az öregek padján elpanaszolta újabb kálváriáját, figyelmeztették, hogy ne kunyeráljon, ne alázkodjék meg, mert az alázat élősködő kicsinyes erény, és inkább akarjon gőgös lenni, mint beszari; egyébként is az őrmester hálás lehet neki, mert azt a zongorafedelelet le lehet szerelni, sőt a lábak is kicsavarhatók, mert menetesen vannak felrögzítve... Rózsának jólesett

a bátorítás, de hazaérve már hasztalannak érzett minden tanácsot, hiszen régóta tapasztalta, hogy az ostobák azt bocsátják meg nekünk legnehezebben, ha ostobaságukban tetten érjük őket. Legjobb lesz hát, ha mielőbb elnézést kér az új lakótól a beavatkozásért, mert a tisztázatlan helyzet, a zűrzavar mindig az ellenfélnek kedvez...

Nem is tudta sokáig elszenvedni a kétséget, és még azon az estén fölment *kihallgatásra*, amint ő nevezte; az ajtó tárva-nyitva volt, hogy kiszellőztessék a paprikás zsíron táncoltatott hagyma szagát, és Rózsa egy pillanatig tétovázott, hogy belépjen-e vagy sem. A küszöb mögül típusbútorral berendezett szobát látott, középütt hosszúkás asztallal, székekkel, a falon két-három olajlenyomat díszelgett, szemből Grigorescu *cigánylánya* mosolygott kacéran a látogatóra, és Porkoláb az asztalra könyökölve cigarettázott a pálinkásüveg mellett. Az asszony megint csatorált, gyávanak nevezte az őrmestert, s mikor Rózsa rádöbent, hogy óróla beszél, fülelni kezdett; Marioara figyelmeztette a férjét, álljon a sarkára, és ha a tanár feljön, ne hamukázzon vele, mert ő maholnap megszüli a harmadik gyereket, s amilyen fogékony, utána a negyediket, ötödiket is...

Az őrmester még mindig ugyanúgy ült, belezsibbadva kótyagos gondolataiba, és a cigarettáját szívta.

– Jól van, ne mind karicsálj! – dörmögte végül. – Minden nap elpityeged ugyanazt, mintha magamtól nem is tudnám!

Erre az asszony felcsattant:

– Ha tudod, miért nem intézkedsz?!

Rózsa föleszmélt, hogy hallgatózik, és csengetett; a házigazda imbolygott elő, az asszony gyors, ijedt pillantást vetett az ajtó felé, s mindjárt tova is surrant, a konyhába menekült. Porkoláb szélesre tárta a karját:

– Á, a tanár úr!... Csak tessék, tessék!... Szívből örülök, hogy megtisztel a látogatásával!...

Lesegítette a vendég trencskóját, bevezette és hellyel kínálta; ő maga azonban nem ült le, hanem körbejárt az asztal mellett, aztán mindkettőjüknek töltött a koccintás kedvéért, undorodva törölte meg a száját, ahogy kortyintás után szokta, az ablakhoz ment, de amikor visszatért, az utálkozás még mindig ott vonaglott az ajka körül, mintha az utcára pillantva rossz előjeleket látott volna.

– Nehéz napok jönnek, szomszéd! – sóhajtott fel megállva, anélkül, hogy a tanárra nézne. – Olyan tökszorítás lesz itt, amilyen még nem volt!... Meg kell hát fontolni minden szót, meg kell válogatni a barátokat, nehogy bajba sodorjanak bennünket... Minden lezárt ügyet újra felülvizsgálunk, és szó ami szó, a tanár úr szénája sem áll a legjobban: túlságosan elkötelezte magát *ötvenhat* mellett...

Mosolyogva, tréfásan megfenyegette a vendéget az ujjával; Rózsa nem sejtette, hogy az őrmester ezzel kezdi majd, egy pillanatra lehunyta a szemét, és elsápadva, halalkan mondta:

– Nekem a katedrámba került néhány igazság kimondása, és az én ügyem rég lezárt ügy, kérem!...

Porkoláb kétkedő kedéllyel ingatta a fejét:

– De a mai helyzetben másként hangzik az a „*néhány igazság*”, és én idézni tudom. Az egyik például így szól: „Mindegy, hogy a szolgaság forradalomból vagy felszabadulásból ered, akkor is szolgaság!” A másik kijelentése ennél is veszélyesebb, mert arra utalt, hogy Erdély nem azé lesz, aki a vérét hullatja érte, hanem aki teleszüli: vagy talán másként mondta, tanár úr?...

Rózsa meghökkenve egyre ijedtebben hallgatta az őrmester számonkérését.

– De kérem, ezek nem az én szavaim! – hebegte. – Ezt Nicolaus Olahus, a Havasalföldről elszármazott humanista írta, és csupán idéztem a szavait, amikor önérzetemben megbántottak...

Látta az őrmesteren, hogy sosem hallott Olahusról, de a vádaskodót nem is érdekelte; sőt számításában csak zavarta ez a humanista „csodabogár”, s végül felnevetett:

– Én nem vádolom a tanár urat, én csak figyelmeztetem, hogy fontoljon meg minden szót, és kerülje a szabadszájú embereket, akik bajba sodorhatják, noha ön a barátainak nevezi őket...

Rózsának remegni kezdett a térde, és a gyomrából savanyú íz húzódott fel a torkába; az őrmester folytatta:

– Van egy román közmondás: *Gura bate curu*.* Nos, erről van szó, és egy percig se felejtse el, tanár úr, hogy a szekuritáté mindent megtud, amit meg akar tudni, és olyan eszközeink vannak, hogy százötven méterről is kiszűrjük az egyéni hangot, bármilyen zsidobongás legyen is például a sétatéri pad körül, ahol ön a barátjaival társalog. Ha óhajtja, tüstént tehetünk egy próbát! Mesélje el a tanár úr, hogy utoljára mikről diskuráltak, és én megmondom, stimmel-e a beszámoló...

Rózsa egy ideig gyámoltalan szomorúsággal mosolygott Porkolábra, először azt hitte, csak kérkedik, de aztán belédöbbsent, hogy ő is hallott arról a félelmetes készülékről, és elsápadt:

– Ön csapdát állít nekem, és kínos helyzetbe hoz: egyrészt, mert csak a magam szavaiért vagyok felelős, másrészt, mert nem tudok hazudni; azt azonban nem várhatja el tőlem, hogy a barátaimra árulkodjam; hiszen én beszélgetni jöttem ide, nem kihallgatásra...

Ekkor az őrmester elvesztette a türelmét, mintha tudná, hogy az örökké kárpáló asszony most hallgatózik a konyhaajtó mögött; erélyesen kihúzott egy széket az asztaltól, és leült szemben a vendéggel.

– Tegyük félre ezt, hiszen mondtam, hogy nem vádaskodom! – intett a cigarettájával. – Játék volt az egész... Ha én bekopognék a tanár úrhoz, bizonyára az irodalomról beszélne, nos vegye úgy, hogy én ma este a hivatásomról fecsegttem... De ha már erre terelődött a szó, bizalmasan azt is megmondom: a magyarok örüljenek, amíg Hamudius elvtárs egészséges, mert ha földobja a talpát, vagy valami történik vele, magukat elevenen fölfalják azok, akik úgy vélik, hogy őkelme nagyon is kesztyűs kézzel bánik a kisebbségekkel. Beszéljünk azonban egyébről: önnek van egy öccse nyugaton, ha nem tévedek.

– Igen, Rózsa Ferenc, koreografus. Párizsban él.

Az őrmester a dohányfüstön át merőn nézte a tanárt; Rózsa fájón, mélyről sóhajtott:

– Huszonöt esztendőn át minden évben kértem útlevelet, de megtagadták tőlem...

Porkoláb türelmetlenül legyintett:

– Most ne azt hánytorgassuk, ami volt; ha óhajtja, elintézem, hogy végleg ki-mehessen hozzá...

– Már késő. Mihez kezdenék ott idősen, betegen?

Az őrmester még egy kísérletet tett:

– És Magyarországra sem vágyik? Ott most jobb az élet, nem ölték bele annyit az iparba, mint mi. És ott katedrát, lakást is kaphatna, hiszen ön kiváló tanár...

* A szájad megveri a feneked.

Rózsa szomorú mosollyal meredt maga elé:

– Oly hiábavaló erről beszélni, kérem, mint egy halott körmeit csiszolgatni; hiszen nekem nem ott a haza, ahol több az élelem, és engem ennek a városnak minden köve ide köt...

Az őrmester elfáradt, arca szürke lett az italtól meg a sok dohányzástól, és hirtelen megöregedve, gyűrötten, borzasan meredt a vendégre:

– Szép volt, amit a tanár úr mondott, de így sosem vergődünk zöldágra! A feleségem várandós, nagyobb lakásra lesz szükségünk, és én nem tehetek mást, mint hogy felajánlok önnek egy legénylakást, közel a városhoz. Ha elfogadja, fedezem a költözés költségeit, és eyegekben is segítem: beszerzek húst, hentesárut, tejterméket... Nos, áll az alku?...

Válasz helyett Rózsa tanár úr elővette a zsebkendőjét, beletrombitált, de már ebből a hangból is érződött a felindultsága; az őrmester kikísérte az előszobába, de hagyta, hogy ő maga vegye le a trencskóját a fogasról a kalapjával együtt...

– Nincs semmi baj, tanár úr, nincs semmi baj! – mondta, de a hangjában alattomos fenyegetés bujkált. – Legalább tudom, hogy a jövőben mihez tartsam magam!

Miután visszatért a lakásába, a legrémségesebb gondolatok ágaztak szét benne a valóság fekete bokraivá; már nemcsak félt, de gyanakodott is, úgy érezte, ebben az órában neki szól ama bibliai intelem, hogy őrizkedjék a barátaitól, és egyetlen atyjafiának se higgyen. Sorra tovamonultak előtte az ismert arcok, a Ballóé, Dengezicsé, a Pásztor Bertalané, mohón beléjük mélyedt, a júdásvonásokat kereste rajtuk, aztán megszegyenülve levetette a trencskóját, és térdre ereszkedve körbe-körbeforgott a szőnyegen; izzadtan nyúlt a heverő alá, bematatott a könyvek mögé, félrebillentette a festményeket a falon, s mindenütt a „poloskákat” kereste, mert való igaz, amit az őrmester mondott: a szekuritáté mindent megtud, amit meg akar tudni! Bekukucskál a fejünkbe, kilesi legrejtettebb gondolatainkat, még az álmainknál is jelen van!... Jó lesz tehát, ha vigyáz, ha kicserélteti a régebbi zárat, és színes pamutfonalakat ragaszt az ajtónyílásra, hogy meggyőződjék, nem garázdálkodnak-e a lakásában az ő távolléte alatt; de szólnia kell az *öregeknek* is a veszélyről, s meg kell állapodniok, hogy a jövőben csakis közömbös, ártatlan dolgokról beszélgetnek, s nem politizálnak...

Két héttel rá, hogy hazahozták a zongorát, ugyanaz a teherkocsi állt meg a kapu előtt, és három szobafestő ugrált le róla. Létrákat, festékesvödöröket, meszelőket hoztak, és a kedélyük éppoly rikitóan színes volt, mint a munkanadrágjuk meg a zubbonyuk. A hórihorgas, aki elől lépdelt, papírcsákóval a fején, már az udvaron füttyörészni kezdett, mögötte a zömök cigánylegény szép tenorját próbálgatta, amelyet a sivár üres szobákban művel ki némelyik mázoló, és a vörös hajú kiskatona a félzsáknyi budai föld alatt hajladozva vidáman pillantgatott ide-oda; de Rózsa őket is gyanakvón figyelte, mint aki tudja, hogy mostanában neki minden idegen csak rosszat hozhat, s mikor később meghallotta odafentről a tologatott bútorok hörgését, csikorgását, nyikorgását, rábólintott baljós előérzetére, és nem ok nélkül: délután lejött hozzá az őrmester frissen, józanul, parfümözött arcából törökliliom illata áradt, mert hurcolkodás után megfürdött, megborotválkozott; Rózsa félenken fürkésző pillantást vetett rá, mintha azt lesné, vajon látszik-e még rajta a kínos beszélgetés nyoma, de Porkoláb kedves volt és udvarias, tisztálkodás után még a hangja is puhábbnak tűnt; bizalmaskodón a tanár vállára tette a kezét, mosolyogva a szemébe meredt, aztán arra kérte őt, hogy engedje estére lehozni a tévékészüléket, mert folytatásos kalandfilm lesz, és a gyerekek pusztul-

nak bele, annyira szeretnék nézni, náluk azonban meg sem lehet állni abban a *harababurában*...* A házigazdát oly váratlanul érte a kérés, hogy csak topogott egy helyben; de az őrmester a szótlan zavart máris beleegyezésnek vette, s mielőtt Rózsa elmondhatta volna aggodalmait, megfordult és visszasietett a lakásába, néhány perc múlva pedig a veres hajú kiskatona meg a cigánylegény nyomakodott be a végre tárt ajtón, cipekedve. A tanár úr kétségbeesetten figyelte, vajon nyomot hagynak-e a szőnyegen meszes bakancsaikkal, s mikor látta, hova állítják a tévékészüléket, fölkiáltott:

– Az Istenre kérem, vigyázzanak!... Az egy empire íróasztal, még a legkisebb karcolás is jóvátehetetlen kárt jelent!...

Az őrmester a helyzet előnyét fölismerve, diadalmas jóindulattal lendítette magasba a kezét:

– A tanár úrnak igaza van!... Ne legyünk *barbárok*, inkább hozzák le a mi tévéasztalunkat és a székeinket!...

Mikor egy percig ismét magára maradt, tanácstalanul szédült, de nem volt mellette senki, aki később tanúskodjék kényszerű helyzetéről, megalkuvásáról, nem látta sem Zimics, sem Balló, sem Pásztor Bertalan, s ő hol az ajtó felé lesett, hol a számára idegen készüléket figyelte; még magához sem tért első ijedtségéből, s már jött is a négy férfi szuszogva, nagy zajjal, farsangi vidámsággal. A langaléta fölállította a szobaantennát, a veres hajú sorban helyezte el a székeket, mint a moziban, s nemsokára valamennyien leülhettek nézni az előadást: féltucatnyi hatalmas keblű nő illegette magát a képernyőn tenyéryni bugyikban, és az őrmester élvetegen csettintett:

– Nézzétek azt a csatakanécát a huszárcsákóval a fején!... Meghágnátok, ugye?...

A hórihorgas festő sóvár-kétkedőn mosolygott:

– Nehéz betörni az ilyet annak, akinek nincs legalább egy tarisznya keményvalutája...

A cigánylegény erre hangosan felnevetett:

– Nem keményvaluta kell ide, pajtás, hanem kemény szerszám!

A veres hajú kiskatona buzgón helyeselt:

– Úgy bizony!... De a cérnakáplárnak savanyú a szőlő!

Később az asszony is lejött a gyerekekkel, karosszéket hozott, Decebal és Traian egy-egy hokedlit; a lemeztelenített nőket látva az őrmesterné aggódón pillantott a fiúcskákra, hisz így is csintalanok voltak, s elkeseredve tapasztalta, hogy hiába küldte haza vakációban mindkettőjüket az édesanyjához az oltyán faluba, s keresztelte meg titkon a pópa őket, mert azóta sem változtak meg, s kezük-lábuk úgy jár, mint az ördög motollája. Porkoláb tudott az asszony vállalkozásáról, de arra gondolt, hogy szorultságában, amikor fél az elbocsátástól az öt elemije miatt, nemcsak sóhajt, de egy tétova mozdulattal ő is keresztet vet, s ezért inkább hallgatott...

A táncosnőket figyelve a férfiak a házigazda megkérdezése nélkül rágyújtottak, gyufásdobozba szórták a hamut, és Rózsa tanár úr nyeldekelve, némán figyelte, amint száll a füst az ezüstös fényben, s inkább szeretett volna elmenni onnan; de restellte magára hagyni a társaságot, s inkább oda-odapillantott a filmre, csupán illemből, noha minden perc kínszenvedés volt számára, mert úgy érezte, hogy amit lát, az is őt gúnyolja, az ő nyomorúságán mulat, a táncosnők pajzán mosolyától a melltartók alól előduzzadó keblekig, s a magasba röppenő csupasz karokig, lábszarakig. Miután a né-

* Összevisszaságban.

zők fölmentek vacsorázni, sokáig szellőztetett, de a „mozi” közelében sehogysem tudott elaludni; végül éjfél körül bezárta az ajtót, s a házikabátjával letakarta a képernyőt, mintha félne, hogy a készülék önmagától bekapcsolódik...

„Merre irányul a sorsom, ha valóságos átok rajtam ez az öregkori félnék gyámolatalanság, és nem tudom megvédeni magam, noha ötvenhat után én se voltam gyáva, én sem hallgattam, sőt a katedrát is fölládoztam tiltakozó szavaimért? – tűnődött szobájának előzönlésére gondolva, és oly sok év után most visszaemlékezett arra, hogy már kicsi korában is volt benne valami oktan túlbuzgóság a szelíd, illedelmes viselkedés kifejezésére, amelyet a felnőttek néha megmosolyogtak; mint azt a rövid ebéd és vacsora előtti imát, amelyet ő egyénivé igyekezett változtatni a családi asztalnál azzal, hogy miután Jézust vendégül hívta, és ő is áldását kérte a kirendelt falatra, a végszó, az *amen* helyett éneklőn mindig hozzátette: „*Légy szíves!*”

Emlékezés közben elszundított, de nemsokára felriadt, mert gyermekkori érzékenységének fölidézése lélekizasztó látomással bosszulta meg magát: álmában iskolából hazatérő kislányként szaladgált fel-alá az utcában, ahol laktak, hátán a táskával, és sehol sem lelta a kedves házat a rózsakerttel és a kőpárkányú erkéllyel. Könnyezve nézte a számokat a táblácskákon, szája elcsempült, a 30-as után azonban a 34-es következett, s a két épület között, ahol addig a villácskájuk állt, pusztá telek sem árváskodott. Hüppögve szölongatta *Mamit*, de az utca csendes volt, mint bombatámadás előtt, még a zsaluk is le voltak engedve, s ő már elveszettnek érezte magát, amikor a közelében csattant a kapuzár, ősz hajú apóka lépett ki a járdára, kézen fogva bevezette a virágzó barackfák alatt, ahol két fehér gida szökdécselt, leültette a konyhában, kecsketejjel itatta, és így szólt hozzá:

„Ne félj és ne sírj, kislány; a szüleid elköltöztek az utcából, de én majd hozzájuk vezetlek, és ha szófogadó leszel, egy hófehér gidácskával is megajándékozlak!”

Ő pedig lassan megnyugodva, eltikkadtan nyelte a könnyeitől sós tejet, amely kétoldalt lecsurgott a szája szélén...

A falak lassan száradnak, s ha fűtenének, fölpattogzana rajtuk a festék! – vonogatták a vállukat az iparoslegények. – De hogyan is túrné meg a régebbi réteg az újat, ha nem lehet tudni, milyen anyaggal dolgoztak itt utoljára – mondták. – A mész s a budai föld pedig leveti egymást, mint két ellenség...

Rózsza hallgatott, lehúzóva gyanakvása mélyére, az őrmestert alig érdekelte a megkésített munka, és zsörtölődés helyett az asszony is szótlánul tett-vett egy idő óta; a felfordulás második hetében azonban lement a tanárhoz néhány ikonnal, és restelkedve mondta el, hogy a férje hivatala miatt ők nem aggathatják a falakra ezeket az üvegre festett apró szentképeket; de a szomszéd szobájában igazán jól mutatnának, hiszen nemcsak szépek, de értékesek is, ő még a nagyszüleitől örökölte azokat, egytől egyik – bizonygatta.

A tévékészüléket még sokáig lent hagyták Rózsánál, és a két fiú olykor barátokat is áthívott a szomszédból előadást nézni. A székek mellett már csupán ösvényi út nyílt az ajtótól, és az asszony a maga szötte rongyszőnyeggel borította be, hogy ne ványolják, piszkolják a házigazdát, ha a társaság „mozit nézni” jön. Esti előadások előtt Porkolábék félóránként bekopogtak, hol egy cserép muskátlit, hol virágvázát, hol kosárnyi porcelánedényt hoztak, nehogy odafent megsérüljenek. Olykor a gyerekek is beszaladtak az anyjukat keresve, meghemperegtek a szőnyegen, székeket borítottak fel, s mielőtt az asszony szégyenkezve fölöncsípte volna őket, már odakünn bakalódtak, hajkurászták egymást.

Egy este, miután becsiccentett, az őrmester beszédesen jókedvű volt, s alighogy megvacsorázott, visszatért alsó szomszédjához; Rózsa tanár úr épp azon igyekezett, hogy kiszellőztesse a dohányfüstöt, a csizmaszagot és a sokféle emberi párát, s hogy rendet tegyen az előadás után, amikor Porkoláb becsengetett hozzá. A vendég nem mondta, miért jött, miután leült, egyre csak mosolygott, csóváltgatta a fejét, mintha így is ki akarná nyilatkoztatni, hogy ismeri azokat a balga embereket, akikről többször beszélt Rózsának, de nem ítéli el őket, inkább mulat vagy szánakozik rajtuk, hiszen gyakran saját pipogyaságuk áldozatai; a szoba sarka felé intve tréfásan még meg is fenyegette e láthatatlan együgyűeket, végül elkomorodva felsóhajtott:

– Sokan irigyelnek engem, tanár úr, de egyik fiamnak sem kívánok olyan szolgálót, mint az enyém, higgye el!... A magamfajta minden órában, minden percben veszélyben forog, még éjjel is riaszthatják egy kis csíhi-puhira, olykor napokon át alvás nélkül követnie kell egy-egy gazembert, hogy végül elkaphassa, rövid pisztolypárba után...

Szuszogva, erőlködve föl akarta tűrni zubbonya ujját, hogy megmutasson néhány heget a karján, de aztán abbahagyta a kísérletet, és újra felsóhajtott:

– Hát ezért nem akarom, kedves szomszéd, hogy a gyerekeim is a katonai pályára lépjenek!... Ugye, érti?... Inkább legyenek entellektüelek, kerüljenek minden csetepatét, és ne a szolgálati fegyver agyával, hanem a saját agyukkal gondolkozzanak!... Mert mi a fizetség például az én veszélyes munkámért?... Az, hogy ki sem mozdulhatok az országból, hisz titkos iratokkal dolgozom, és túlságosan is sokat tudok olyasmikről, mikről nem volna szabad tudni...

Rózsa szorongva hallgatta őt, nem tudta, hova akar kilyukadni, de némán biccentgetett a szavaira, noha érezte, hogy e meglepő bizalmasságért bizalmasságot vár, talán még többet, mint eddig, és rossz előérzete nem ok nélkül gyötörte: miután felállt, az őrmester odalépett hozzá, kezét az ő vállára tette, és merőn mosolygott a szemébe, mint azon a napon, amikor a tévékészüléket óhajtotta lehozni.

– A közmondás szerint szükségben ismerjük meg a jóbarátot, tanár úr, és ez százszorosan igaz!... Nem azért beszélek így, mert van egy kicsi a fejemben, de ezek bölcs szavak!... Mi pedig most nagy bajban vagyunk, minden tótágast áll nálunk, és úgy forgunk körbe-körbe, akár a töketlen kutya, engedelemmel legyen mondva... Szüntelenül le kell hordanunk ezt-azt, amíg minden megkapja majd a helyét, épp ezért arra kérem, drága jó szomszéd, ha elmegy, hagyja nálunk a kulcsokat, hogy szabad bejárásunk legyen, és én a szavamot adom, hogy egy tűérő sem vész el az értékeiből, sőt nagyobb biztonságban lesz a lakása!...

Így beszélt, s mielőtt a házigazda az újabb kéréstől meghökkenve félrehúzódhatott volna, magához ölelte, pálinkaszagot lehelt az arcába, szemét pára futotta be, és Rózsa hirtelen arra gondolt, hogy némelyik ember, mint ez az őrmester is, talán nem volna annyira veszélyes, ha nem volna benne valami jóság is...

Éjjel nem aludt, de ezúttal nem is akarta lehunyni a szemét, hogy virrasztó gondolatok mellett fontolja meg a különös, lehetetlen kérést, és ha nem utasította el azonnal, legalább reggel tegye meg. Ismét földézte az egykori kisfiút, aki hátán az iskolatáskával, s abban a zörgő tolltartóval, könnyezve fel-alá szaladt az utcában, mert nem lelta a családi házukat, s most arra gondolt, hogy erősnek, határozottnak kell lennie, s nem szabad félnie; no de mitől is félné?... Igazán neveltség!... Hiszen felöltözve is meztelenek vagyunk, ahogy Balló, a karmester mondta az öregek padján, és Porkolábnak nincs joga olyasmit kérni, amit egyetlen jóérezsű ember sem várna el tőle... Szó sem lehet tehát arról, hogy a kezébe adja a kulcsait!...

Virrasztás közben föl-föllobbant benne a dühös elhatározás, de hajnal felé ki-merült, aggódni, kétkedni kezdett, vajon lesz-e valóban ereje és bátorsága ellenállni; és ha az őrmester bosszúból ráuszítja a többi szekust, hogy újra meg újra beidézzék, megvállassák, ezer nyilatkozatot írassanak alá vele, s számonkérjék: ekkor és ekkor miért mondta, amit mondott? Hiszen ezek mindent tudnak, minden elejtett szót föllajstromoznak, s míg rángatni-kínozni fogják, Porkoláb bizonyára fütyörészve fényezi a csizmáját az udvaron, mint aki semmiről sem tud...

Vergődő tanácstalansága óráiban a tiltakozás lángját mind kisebbre csavarta le magában, és az végül már csak tétován pislogott; mielőtt a nyugdíjhivatalba indult volna azon a reggelen, tekercsbe göngyölt naplóját egy félmaréknyi levéllel a színes Buddha-fejbe rejtette, amely a könyvespolcok tetején állt. Borotválkozás közben azon tűnődött, mit kellene még eldugnia, amit fölhasználhatnak ellene, s miután tisztálkodott és felöltözött, úgy sietett át az udvaron, mint aki menekül; a nyakát behúzta, a kulcskötég szinte átmelegedett markában a szorítástól, mire a kapuig ért, ott azonban megtorpant: szája elnyílt, szemét nagyra kerekítette, mert hirtelen megérezte a hátában, hogy valaki nézi. Óvatosan hátrafordította a fejét, s akkor meglátta az ablakban könyöklő asszonyt.

„Nem kétséges, hogy a férje megbízására tart szemmel, s így akar emlékeztetni a bizalmas kérésre! – döbönt belé. – Talán még sötétben ki kellett volna lopakodnom az utcára, amikor ők még alszanak!”

Elgyávulva, megszegyenülten visszafordult, fölment az őrmesternéhez, és szó nélkül odanyújtotta neki a kulcsokat. Egy ideig még remélte, hogy a „szabad bejárás” csak rövid ideig tart, de a festést újra és újra kezdték, más anyagokkal, más színekkel, a hurcolkodásnak nem akart vége szakadni, és Rózsa tanár úr lakása már-már bútorraktárhoz hasonlított, ahol még az előszobában is olcsó limlomok halmai között kellett átvergődnie, s valahányszor hazatért, csak úgy juthatott be a szobájába, ha kölcsönkéri a kulcsait...

Egy este nyolc óra körül a kapun belépve már messziről megérezte a birkatokány szagát, de nem gondolta, hogy épp nála gőzölögnek, sisteregnek a faggyús húsdarabok; annál inkább meghökkent, amikor a kivilágított konyhában Marioarát találta, aki kötényben ide-oda kapdosott a kályha mellett, vörösre pároltan, s hol belekavarintott a pörköltbe, hol megemelintett és visszajektett egy fedőt, hol megfordította a sütőben a juhtúrós palacsintát. Amint meglátta a házigazdát, arcáról ijedt meglepődés röppent föl a szemébe:

– Jaj, meg is halok a szégyentől, tanár úr! – kiáltott fel. – Kiürült a gázpalackunk, és azt sem tudtam, hogyan rittyentsek egy kis meleg vacsorát!... Az Istenre kérem, bocssáson meg, hogy engedélye nélkül betolakodtam a konyhájába!...

A tévékészülék mellett részeg törzsőrmester fújta a kását félrebillenve a széken, lábánál a szekuritáté egyensapkájával, a heverőn egy másik besikerált tiszthelyettes hanyatt fekve horkolt, és a nappali szoba felől Rózsa tanár úr az őrmester hangját hallotta: amint belesett az üveges ajtón, ott látta elterpeszkedve *Mami* tolószékében, s épp azt magyarázta a papírcsákós szobafestőnek, hogy ezüstös mintákkal képzelettel a falakat, ha majd itt is sor kerül a munkára, szeretne minél több válaszcsíkot a díszek fölé, s boldog volna, ha a vonalak a trikolor színeit ismételnék, ahogy a tábornok elvtársnál látta... Tekintetével máris nagy lucskos meszelőket csapdosott a falhoz, utána megragadta a tolószék két kerekét, és a spicces rokkantak jókedvű nekilendülésével körbefordult az asztal mellett.

Úgy felzaklatta minden, amit látott, egyszerre oly idegen lett számára a saját lakása, hogy az éjszakát a vasúti állomáson töltötte. Fel-alá járkált a peronon, a kőszénfüstben, nézte a távolban imbolygó fényeket, időnként bement a váróterembe, ahol sokan a cementpadlón heverték kalácsba görbülve a batyuk, átalvetők, zsákok között, és sóváran nézte, ahogy a maguk rongyaiban is tisztátalan párájában is úgy alusznak, mint a megfűrösztött kisgyerekek: némelyiknek álmában megcsurrant a nyála, vagy rámosolygott álombeli látomására. Várta, hogy megvirradjon, fölmelegedjék az idő a sétatéri ecetfa körül, s voltak percek, amikor szeretett volna végigfeküdni már éjszaka az öregek padján, s ott várni meg Ballót, Dengezicset, Pásztor Bertalant...

Délelőtt tíz óra körül, amikor már ott találta őket, elcsigázva, gyűrötten állt meg előttük; arca vértelen volt, szeme mélyen behúzódozott üregébe, s riadt idegenkedéssel tekintett szét, mintha egy közeli bokorban kellene rejtőznie a gonosznak, aki íme ide juttatta, hogy se állása, se lakása, de még fekhelye sem, ahol nyugodtan álomra hajthatná a fejét. Az öregek eddig sóhajtozva, nyögdecselve panaszták az elmúlt nap bosszúságait, reumáról, adóról, az ellátásról beszélgettek, meg arról, hogy Hamudius úgy kószál a világban ezekben az ínséges, nehéz napokban, mint pók a falon, s hír szerint még Erzsébet angol királynő is fogadja, mert lám, nemcsak a jónak vannak kiválóságai, hanem a gonosznak is, és ez a csiszlik, aki a szurkozott fonalat is rest volt befűzni a tűbe, és szegzőárral seggbe szúrta a mesterét, az egész nyugatot rászedte azzal, hogy időnként meghuzigálja az éhségtől álétan szendergő oroszlán, a szovjet birodalom bajuszát... Miután Rózsa leült melléjük, sokáig hallgatott maga elé meredve, aztán mélyről sóhajtott:

– Csapdába estem, barátaim, a saját félelmem és ostobaságom csapdájába!... Magam sem tudom, hogyan történt, de nemrég átadtam a lakáskulcsaimat az őrmesternek...

Bejelentését néma döbbenet fogadta; egyedül Balló, a karmester mozgatta egyre gyorsabban az állkapcsát, mint az ijedtében kérődző birka: aztán fölugrott, és sétatálcájával akkorát csapott az ecetfa törzsére, hogy a bot szilánkokban repült szét, s annak csak a fogantyúja maradt a kezében, miközben ő támasz nélkül maradva fél lábon ugrált körbe, akár egy megszárnnyalt holló.

– Hogyan tehetted ezt?! – kiáltotta. – Úgy kellett volna őrizned azokat a kulcsokat, ahogy Szent Péter őrzi a mennyországban; hiszen ha mindenikünk leadja a sajátját, vándorbotot vehetünk a kezünkbe, erre nem gondoltál, te szerencsétlen?!... Bár az is igaz, ha valakit az Isten meg akar büntetni, előbb elveszi az eszt!

Hörögni kezdett, aztán leült, de még utána is sokáig fuldokolva köhögött; a többieket is annyira meghökkentette az eset, hogy könyökükkel a térdükre támaszkodva hallgattak, hiszen érezték, hogy szemrehányó szavaikkal csak súlyosbítanak a tanár helyzetét. Két hét múlva azonban, mikor Rózsa Kázmér megkapta a kiutalást két kis szobára egy városzéli tömbházban, mindannyian elmentek segíteni a hurcolkodásban. Szereztek taligát, könyvekket, törekenyebb holmival rakták meg, amelyet rongyokba göngyöltek, és a rakomány tetejébe batyukat helyeztek.

Zimics úr, az irodalomtanár úgy vélte, félreeső mellékutcákon kellene vonulniok, hogy ne botránkoztassák meg a járókelőket, de Pásztor Bertalan, a költő épp ellenkezőleg, a legforgalmasabb Európa utcát ajánlotta, hadd meresszék a szemüket, és álmélkodjanak a városlakók. Elöl Balló lépdelt fekete köpenyében, mint pap a gyászmenet élén, de Biblia helyett a világirodalmi lexikon egyik vaskos kötetét tartotta előrenyújtott kezében, mint egy díszpárnát, amelyen Rózsa Kázmér kitüntetései fekszenek...